

GUIA DOCENT DE CENTRES ISEACV
GUÍA DOCENTE DE CENTROS ISEACV

Curs /Curso
2025/ 2026

1 Dades d'identificació de l'assignatura Datos de identificación de la asignatura					
Nom de l'assignatura Nombre de la asignatura	DIBUIX i TÉCNIQUES GRÀFIQUES DIBUJO Y TÉCNICAS GRÁFICAS DRAWING AND GRAPHIC TECHNIQUES				
Crèdits ECTS Créditos ECTS	6	Curs Curso	1r	Semestre Semestre	1r
Tipus de formació Tipo de formación bàsica, específica, optativa básica, específica, optativa	Específic Específica	Idioma/es en que s'imparteix l'assignatura Idioma/s en que se imparte la asignatura			Valencià/Castellà Valenciano/Castellano
Matèria Materia	Tècniques de representació Técnicas de representación				
Grau en Grado en	Grau Superior d'Art Dramàtic Grado Superior en Arte Dramático				
Especialitat Especialidad	Escenografia Escenografía				
Centre Centro	ESADV				
Departament Departamento	Direcció escènica i Escenografia Dirección escénica y Escenografía				
Professorat Profesorado	Lucía Peiró				
e-mail e-mail	l.peirolloret@iseacv.gva.es				

1.1 Objectius generals i contribució de l'assignatura al perfil professional de la titulació*Objetivos generales y contribución de la asignatura al perfil profesional de la titulación*

Estudi de la tècnica del dibuix de línia i de taca. Dibuix del natural. Coneixement dels principis de color i forma aplicats al disseny d'escenografia. Dominar els conceptes i tècniques de representació a mà alçada aplicats a l'espai escenogràfic, disseny de personatge i il·luminació.

El perfil professional definit en l'especialitat d'Escenografia correspon al d'un/a artista, pensador i comunicador d'imatges, que utilitza bàsicament el llenguatge de l'espai i el dels objectes i éssers que l'habiten. Desenvolupa una visió artística personal que es combina amb la d'altres artistes, participant en un projecte artístic o comunicatiu comú. Aquest/a professional estarà capacitat per a l'exercici de la investigació i de la docència.

Estudio de la técnica del dibujo de línea y de mancha. Dibujo del natural. Conocimiento de los principios de color y forma aplicados al diseño de escenografía. Dominar los conceptos y técnicas de representación a mano alzada aplicados en el espacio escenográfico, diseño de personaje e iluminación. El perfil profesional definido en la especialidad de Escenografía corresponde al de un artista, pensador y comunicador de imágenes que utiliza básicamente el lenguaje del espacio y el de los objetos y seres que lo habitan. Desarrolla una visión artística personal que se combina con la de otros artistas participando en un proyecto artístico o comunicativo común. Este profesional estará capacitado para el ejercicio de la investigación y de la docencia.

1.2 Coneixements previs*Conocimientos previos*

Requisits previs, mínims o necessaris per a cursar l'assignatura. Coneixements recomanats i/o relació amb altres assignatures de la mateixa titulació
Requisitos previos, mínimos o necesarios para cursar la asignatura. Conocimientos recomendados y/o relación con otras asignaturas de la misma titulación

És recomanable que l'alumnat que curse aquesta assignatura tinga una certa base prèvia de dibuix de batxillerat, així com interès en la creació visual des de les tècniques gràfic-plàstiques.

Es recomendable que el alumnado que curse esta asignatura tenga cierta base previa del dibujo de bachillerato artístico, así como interés en la creación visual desde las técnicas gráfico-plásticas

2 Competències de l'assignatura *Competencias de la asignatura*

Les competències venen establides en els plans d'estudis publicats en la corresponent orde de 2 de novembre de 2011. Es convenient detallar el grau de contribució de l'assignatura a l'adquisició i desenvolupament de cada competència (molt, prou, un poc, poc)
Las competencias vienen establecidas en los planes de estudios publicados en la correspondiente orden de 2 de noviembre de 2011. Es conveniente detallar el grado de contribución de la asignatura a la adquisición y desarrollo de cada competencia (mucho, bastante, algo, poco)

CT2 Arreplegar informació significativa, analitzar-la, sintetitzar-la, gestionar-la adequadament.

CT2 Recoger información significativa, analizarla, sintetizarla y gestionarla adecuadamente.

CG5 Fomentar l'expressió i creació personal, integrant els coneixements teòrics, tècnics i pràctics adquirits; mostrant sinceritat, responsabilitat i generositat en el procés creatiu; assumint el risc, tolerant el fracàs i valorant de manera equilibrada l'èxit social.
CG5 Fomentar la expresión y creación personal, integrando los conocimientos teóricos, técnicos y prácticos adquiridos; mostrando sinceridad, responsabilidad y generosidad en el proceso creativo; asumiendo el riesgo, tolerando el fracaso y valorando de manera equilibrada el éxito social.

CE2 Projectar la composició del disseny a través de l'ús del coneixement dels procediments tècnics i de representació.

CE2 Proyectar la composición del diseño a través del uso del conocimiento de los procedimientos técnicos y de representación.

3 Resultats d'aprenentatge *Resultados de aprendizaje*

RESULTATS D'APRENENTATGE <i>RESULTADOS DE APRENDIZAJE</i>	COMPETÈNCIES RELACIONADES <i>COMPETENCIAS RELACIONADAS</i>
R1. Conèixer i utilitzar diversos materials, eines i procediments gràfico-plàstics. R2. Seleccionar materials adequats per a cada representació i creació. R3. Reconèixer l'estètica dels diferents materials i tècniques del dibuix. R4. Adaptar els procediments constructius, i elements de estructura i valor expressiu a la realitat física de les representacions del espai i de les persones i objectes. R5. Tindre iniciativa a l'hora de fer els seus treballs i en la resolució de problemes. R6. Ajudar a companys/es treballant de manera col·laborativa. R7. Utilitzar correctament els materials, així com mantindre la neteja de eines, aula, treballs. R8. Analitzar de manera crítica el dibuix convencional. <i>R1. Conocer y utilizar diferentes materiales, herramientas y procedimientos gráfico-plásticos.</i> <i>R2. Seleccionar materiales adecuados para cada representación y creación.</i> <i>R3. Reconocer la estética de los diferentes materiales y técnicas del dibujo.</i> <i>R4. Adaptar los procedimientos constructivos, y elementos de estructura y valor expresivo a la realidad física de las representaciones del espacio y de las personas y objetos.</i> <i>R5. Tener iniciativa en la hora de hacer sus trabajos y en la resolución de problemas.</i> <i>R6. Ayudar a compañeros/se trabajando de manera colaborativa.</i> <i>R7. Utilizar correctamente los materiales, así como mantener la limpieza de herramientas, aula, trabajos.</i> <i>R8. Analizar de forma crítica el dibujo convencional.</i>	CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CG5 CG5 CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CE 2/CT2/CG5 CG5 CT2/CG5

Nota important: Les competències estan expressades en un sentit genèric pel que és necessari incloure en la guia docent els resultats d'aprenentatge. Aquests resultats constitueixen una concreció d'una o diverses competències, fent explícit el grau de domini o acompliment que ha d'adquirir l'alumnat i contenen en la seua formulació el criteri amb el qual van a ser avaluades. Els resultats d'aprenentatge evidencien allò que l'alumnat serà capaç de demostrar en finalitzar l'assignatura o matèria i reflecteixen, així mateix, el grau d'adquisició de la competència o conjunt de competències.

Nota importante: Las competencias están expresadas en un sentido genérico por lo que es necesario incluir en la guía docente los resultados de aprendizaje. Estos resultados constituyen una concreción de una o varias competencias, haciendo explícito el grado de dominio o desempeño que debe adquirir el alumnado y contienen en su formulación el criterio con el que van a ser evaluadas. Los resultados de aprendizaje evidencian aquello que el alumnado será capaz de demostrar al finalizar la asignatura o materia y reflejan, asimismo, el grado de adquisición de la competencia o conjunto de competencias.

4

Continguts de l'assignatura i organització temporal de l'aprenentatge
Contenidos de la asignatura y organización temporal del aprendizaje

Descripció per blocs de contingut, unitats didàctiques, temes,... <i>Descripción por bloques de contenido, unidades didácticas, temas,...</i>	Planificació temporal <i>Planificación temporal</i>
1. INTRODUCCIÓ AI DIBUIX ARTÍSTIC. Concepte, orígens i evolució. El dibuix artístic i el dibuix escenogràfic. Objectius del dibuix. 2. MATERIALS, FORMATS I TÈCNIQUES. Tècniques d'expressió en el dibuix i en la pintura. Posicions i moviments. 2.1. TÈCNIQUES SEQUES: barres i compostos mixtes (conté), guixos i pastissos. Grafit, ceres i llapis de color. 2.2. TÈCNIQUES HUMIDES: tintes, plomes, pinzell japonés, ekolines, guache, acrílic, acquarelables. 3. EL COLOR. 4. LES TEXTURES. Collages. 5. EXPRESSIÓ GRÀFICA: Expressió gràfica lliure, amb estímuls exteriors. Composició, enquadraments. Eixos, direccions, ritmes, grandàries, proporcions. L'expressionisme en la pintura. Escales relatives, idees-força. Anàlisi gràfic i recoltzament visual mijantçant tècniques fotogràfiques. 6. CONSTRUCCIÓ I ARGUMENTACIÓ GRÀFICA: proporció de les formes. Figura humana. Estructures. 7. LES FIGURES AMB LLUM: valor i to, llum definidora de formes, representar el volum bidimensionalment. Clarobscur. Ombres propies i llançades. Penombra i llums elèctriques.	Setembre Octubre Novembre Desembre Gener
1. INTRODUCCIÓN AI DIBUJO ARTÍSTICO. . Concepto, orígenes y evolución. El dibujo artístico y el dibujo escenográfico. Objetivos del dibujo. 2. MATERIALES, FORMATOS Y TÉCNICAS. Técnicas de expresión en el dibujo y en la pintura. Posiciones y movimientos. 2.1. TÉCNICAS SECAS: barras conté, tizas y pasteles. Grafito, ceras y lápices de color. 2.2. TÉCNICAS HÚMEDAS: tintas, plumas, pincel japonés, ekolines, guache, acrílico, acquarelables. 3. EL COLOR. 4. LAS TEXTURAS. Collages. 5. EXPRESIÓN GRÁFICA: Expresión gráfica libre, con estímulos exteriores. Composición, encuadres. Esos, direcciones, ritmos, tamaños, proporciones. El expresionismo en la pintura. Escalas relativas, ideas-bastante Análisis gráfico y apoyo visual mediante técnicas fotográficas. 6. CONSTRUCCIÓN Y ARGUMENTACIÓN GRÁFICA: proporción de las formas. Figura humana. Estructuras. 7. LAS FIGURAS CON LUZ: valor y tono, luz definidora de formas, representar el volumen bidimensionalmente. Claroscuro. Sombras propias y lanzadas. Penumbra y luces eléctricas.	Septiembre Octubre Noviembre Diciembre Enero

5 Activitats formatives *Actividades formativas*

5.1 Activitats de treball presencials *Actividades de trabajo presenciales*

ACTIVITATS <i>ACTIVIDADES</i>	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge <i>Metodología de enseñanza-aprendizaje</i>	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge <i>Relación con los Resultados de Aprendizaje</i>	Volum treball (en nº hores o ECTS) <i>Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)</i>
Classe presencial <i>Clase presencial</i>	Exposició de continguts per part del professor o en seminaris, anàlisi de competències, explicació i demostració de capacitats, habilitats i coneixements en l'aula. <i>Exposición de contenidos por parte del profesor o en seminarios, análisis de competencias, explicación y demostración de capacidades, habilidades y conocimientos en el aula.</i>	R1, R3, R4, R7, R8	35
Classes pràctiques <i>Clases prácticas</i>	Sessions de treball en grup supervisades pel professor. Estudi de casos, projectes, tallers, problemes, estudi de camp, aula d'informàtica, laboratori, visites a exposicions/concerts/representacions/ audicions..., cerca de dades, biblioteques, en Internet, etc. Construcció significativa del coneixement a través de la interacció i activitat de l'alumne. <i>Sesiones de trabajo grupal en grupos supervisadas por el profesor. Estudio de casos, proyectos, talleres, problemas, estudio de campo, aula de informática, laboratorio, visitas a exposiciones/conciertos/ representaciones/audiciones..., búsqueda de datos, bibliotecas, en Internet, etc.</i> <i>Construcción significativa del conocimiento a través de la interacción y actividad del alumno.</i>	R1,R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8	40
Exposició treball en grup <i>Exposición trabajo en grupo</i>	Aplicació de coneixements interdisciplinaris. <i>Aplicación de conocimientos interdisciplinarios.</i>	R1,R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8	5
Tutoria <i>Tutoría</i>	Atenció personalitzada i en grup reduït. Període d'instrucció i/o orientació realitzat per un tutor/a amb l'objectiu de revisar i discutir els materials i temes presentats en les classes, seminaris, tallers, lectures, realització de treballs, projectes, etc. <i>Atención personalizada y en pequeño grupo. Periodo de instrucción y/o orientación realizado por un tutor/a con el objetivo de revisar y discutir los materiales y temas presentados en las clases, seminarios, talleres, lecturas, realización de trabajos, proyectos, etc.</i>	R1,R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8	8
Avaluació <i>Evaluación</i>	Conjunt de proves (audicions, orals i/o escrites) empleades en l'avaluació inicial, formativa o additiva de l'alumne. <i>Conjunto de pruebas (audiciones, orales y/o escritas) empleadas en la evaluación inicial, formativa o aditiva del alumno.</i>	R1,R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8	2
SUBTOTAL			90

5.2 Activitats de treball autònom <i>Actividades de trabajo autónomo</i>			
ACTIVITATS <i>ACTIVIDADES</i>	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge <i>Metodología de enseñanza-aprendizaje</i>	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge <i>Relación con los Resultados de Aprendizaje</i>	Volum treball (en nº hores o ECTS) <i>Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)</i>
Treball autònom <i>Trabajo autónomo</i>	Estudi de l'alumne/a: preparació i pràctica individual de lectures, textos, interpretacions, assajos, resolució de problemes, projectes, seminaris, tallers, treballs, memòries,... per a exposar, interpretar o entregar durant les classes teòriques, classes pràctiques i/o tutories de grup reduït. <i>Estudio del alumno/a: preparación y práctica individual de lecturas, textos, interpretaciones, ensayos, resolución de problemas, proyectos, seminarios, talleres, trabajos, memorias,... para exponer, interpretar o entregar durante las clases teóricas, clases prácticas y/o tutorías de pequeño grupo.</i>	R1,R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8	26
Estudi pràctic <i>Estudio práctico</i>	Preparació en grup de lectures, textos, interpretacions, assajos, resolució de problemes, projectes, seminaris, tallers, treballs, memòries,... per a exposar, interpretar o entregar durant les classes teòriques, classes pràctiques i/o tutories de grup reduït. <i>Preparación en grupo de lecturas, textos, interpretaciones, ensayos, resolución de problemas, proyectos, seminarios, talleres, trabajos, memorias, ... para exponer, interpretar o entregar durante las clases teóricas, clases prácticas y/o tutorías de pequeño grupo.</i>	R1,R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8	26
Activitats complementàries <i>Actividades complementarias</i>	Preparació i assistència a activitats complementàries com tallers, exposicions, concerts, representacions, congressos, conferències, visites exposicions <i>Preparación y asistencia a actividades complementarias como talleres, exposiciones, conciertos, representaciones, congresos, conferencias, visitas exposiciones...</i>	R3, R6, R8	8
SUBTOTAL			60
TOTAL			150

6 Sistema d'avaluació i qualificació <i>Sistema de evaluación y calificación</i>		
6.1 Instruments d'avaluació <i>Instrumentos de evaluación</i> Proves escrites (proves objectives, de desenvolupament, mapes conceptuals,...), exposició oral, treballs dirigits, projectes, tallers, estudis de cas, quaderns d'observació, portafolio,... <i>Pruebas escritas (pruebas objetivas, de desarrollo, mapas conceptuales,...), exposición oral, trabajos dirigidos, proyectos, talleres, estudios de caso, cuadernos de observación, portafolio,...</i>		
INSTRUMENT D'AVALUACIÓ <i>INSTRUMENTO DE EVALUACIÓN</i>	Resultats d'Aprenentatge avaluats <i>Resultados de Aprendizaje evaluados</i>	Percentatge atorgat (%) <i>Porcentaje otorgado (%)</i>
AVALUACIÓ CONTINUA: La nota global de l'assignatura serà la suma de les notes parcials: - Carpeta amb treballs realitzats en classe (dinA1, dinA2, dinA3). - Quaderns portfoli amb anotacions, esbossos i apunts de classe. - Projecte gràfic personal: presentació i lliurament físic. - Observació directa de la professora <i>La nota global de la asignatura será la suma de las notas parciales:</i> - Carpeta con trabajos realizados en clase (dinA1, dinA2, dinA3). - Cuadernos portfolio con anotaciones, esbozos y apuntes de clase. - Proyecto gráfico personal: presentación y entrega física. - Observación directa de la profesora		
1A. CONVOCATÒRIA (SENSE AVALUACIÓ CONTINUA) La nota global de l'assignatura serà la suma de les notes parcials: - Quaderns portfoli amb esbossos i apunts autònoms. - Projecte gràfic personal: presentació i lliurament físic.		
1.ª CONVOCATORIA (SIN EVALUACIÓN CONTINUA) La nota global de la asignatura será la suma de las notas parciales: - Cuadernos portfolio con esbozos y apuntes de dibujo autónomos. - Proyecto gráfico personal: presentación y entrega física.		

6.2 Criteris d'avaluació i dates d'entrega

Criterios de evaluación y fechas de entrega

Cada matrícula comporta dues convocatòries d'avaluació, primera i segona (excepte per als casos en els quals ja s'hagen consumit prèviament tres convocatòries). Per tant, cada alumne/a de primera matrícula té opció a dues convocatòries en cada assignatura. En el cas que l'estudiant supere el 20% de faltes d'assistència sobre el total de les hores lectives presencials de l'assignatura, i aquestes no estiguen justificades documentalment per malaltia o una alta causa legal, perdrà el dret a l'avaluació continua i no podrà suspendre automàticament la primera convocatòria. És a dir, podrà presentar-se a la primera i segona convocatòria però no li contarà cap nota dels treballs desenvolupats durant el semestre en el procés d'avaluació continua (notes parcials de treballs realitzats al voltant de les diferents unitats didàctiques). S'analitzarà i posarà en comú amb l'alumnat els criteris d'avaluació de la matèria per tal que l'alumne/a prenga consciència de la seua evolució personal, augmentant la seua implicació i desenvolupant la seguretat en sí mateix/a, la responsabilitat i l'autonomia.

La condició de «no presentat» consumeix convocatòria. La directora o el director del centre podrà autoritzar, a petició de l'estudiant, amb caràcter excepcional i per causes objectives degudament justificades, com per exemple malaltia greu o qualsevol altra causa de força major, la renúncia a una convocatòria per curs acadèmic i per assignatura.

Els ítems que s'empraran en els instruments d'avaluació seran els criteris d'avaluació que l'alumnat coneixerà prèviament:

- Haver assolit les competències de cada bloc tant a nivell conceptual (teòrics) com procedimentals (pràctics) i també a nivell actitudinal, especialment es valorarà:
- Assistència
- L'actitud cap a l'assignatura i els companys (activa, col·laboradora, respectuosa, solidària...)
- Capacitat de formalització i expressió de les idees.
- Capacitat d'experimentar, la curiositat, l'esperit crític, l'autonomia per a investigar.
- Reflexió crítica envers el propi treball
- Compliment dels terminis de lliurament
- Escolta activa durant el treball personal i el dels companys
- Capacitat d'anàlisi, rectificació i millora durant el procés d'aprenentatge.

Dates de proves, presentacions i lliuraments de treballs:

AVALUACIÓ CONTINUA:

Quadern-portfoli diari: Lliurament al final del semestre.
Pràctiques en classe: entregues d'exercicis octubre, novembre, desembre i gener.
Presentació del treball individual
Actitud: avaluació contínua.

1ª AVALUACIÓ (SENSE AVALUACIÓ CONTINUA):

Quaderns portfoli amb esbossos i apunts autònoms Projecte gràfic personal:
presentació i lliurament físic
Les dates d'avaluació seran assignades pel centre amb l'antelació suficient

Cada matrícula comporta dos convocatorias de evaluación, primera y segunda (excepto para los casos en los que se haya consumido previamente tres convocatorias). Por tanto, cada alumno/a de primera matrícula tiene la opción a dos convocatorias en cada asignatura. En el caso de que el estudiante supere el 20% de faltas de asistencia sobre el total de las horas lectivas presenciales de la asignatura, y estas no están justificadas documentalment por enfermedad o alguna otra causa legal, perderá el derecho a la evaluación continua y no podrá suspender automáticamente la primera convocatoria. Es decir, podrá presentarse a la primera y segunda convocatoria, pero no le contará ninguna nota de los trabajos desarrollados durante el semestre en el proceso de evaluación continua (notas parciales de trabajos realizados sobre las distintas unidades didácticas).

La condición de "no presentado" consume convocatoria. La directora o director del centro podrá autorizar, a petición del estudiante, con carácter excepcional y por causas objetivas debidamente justificadas, como por ejemplo enfermedad grave o cualquier otra causa de fuerza mayor, la renuncia a una convocatoria por curso académico y por asignatura.

Se analizará y pondrá en común con el alumnado los criterios de evaluación de la materia para que el alumno/a tome conciencia de su evolución personal, aumentando su implicación y desarrollando la seguridad en sí mismo/a, la responsabilidad y la autonomía.

Los ítems que se emplearán en los instrumentos de evaluación serán los criterios de evaluación que el alumnado conocerá previamente:

- Haber logrado las competencias de cada bloque tanto a nivel conceptual (teóricos) como procedimentales (prácticos) y también a nivel actitudinal, especialmente se valorará:

- Asistencia.
- La actitud hacia la asignatura y los compañeros (activa, colaboradora, respetuosa, solidaria...)
- Capacidad de formalización y expresión de las ideas.
- Capacidad de experimentar, la curiosidad, el espíritu crítico hacia lo que le rodea, la autonomía para investigar.
- Reflexión crítica hacia el propio trabajo.
- Cumplimiento de los plazos de entrega.
- Escucha activa durante el trabajo personal y el de los compañeros.
- Capacitado de análisis, rectificación y mejora durante el proceso de aprendizaje.

Fechas de pruebas, presentaciones y entregas de trabajos:

EVALUACIÓN CONTINUA:

Cuaderno-portfolio diario: Entrega al final del semestre.

Prácticas en clase: entregas de ejercicios octubre, noviembre, diciembre y enero.

Presentación del trabajo individual:

Actitud: evaluación continua.

1ª EVALUACIÓN SIN EVALUACIÓN CONTÍNUA:

Cuaderno portfolio con esbozos y apuntes autónomos,

Proyecto gráfico personal: presentación y entrega física

Las fechas serán indicadas por el centro con la antelación suficiente

6.3 Sistemes de recuperació

Sistemas de recuperación

Per a l'alumnat que ha suspès o no ha seguit el desenvolupament normal de les classes – criteris i dates d'entrega)

Para el alumnado que ha suspendido o no ha seguido el desarrollo normal de las clases – criterios y fechas de entrega)

En la segona convocatòria, l'alumne/a haurà d'entregar:

Quadern-portfolio amb esbossos i anotacions autònoms. 40%

Projecte graphic personal: presentació i lliurament físic. 60%

Instruments d'avaluació. La nota global de la recuperació serà la suma de les notes parcials dels dos treballs de dibuix.

En la segunda convocatoria, el alumno/a tendrá que entregar:

Cuaderno portfolio con esbozos y apuntes autónomos. 40%

Proyecto gráfico personal: presentación y entrega física. 60%

Instrumentos de evaluación. La nota global de la recuperación será la suma de las notas parciales de los dos trabajos de dibujo.

6.4 Bibliografia Bibliografía

- Arheim, R. (1999). *Arte y percepción visual*. Editorial Alianza, Madrid.
- Boerboom,P; Proetel,T. (2019). *Dibujar el cuerpo humano*. Ed. Gustavo Gili.
- Bordes, J. (2003). *Historia de las teorías de la figura humana: el dibujo, la anatomía, la proporción, la fisionomía*. Ed. Cátedra. Madrid.
- Calderón, A. (1981). *Dibujando la cabeza humana*. Barcelona.
- Civardi, G. (2008). *El retrato*. El Drac S.L. Madrid.
- Clark, K. (1993). *El desnudo*. Madrid, Alianza.
- Edwards, B. (1984). *Aprender a dibujar*. Barcelona. Ed. Gustavo Gili.
- Frigerio,E. (2006). *Enzio Frigerio Escenógrafo*. Giorgio Ursini Uršič. Madrid.
- Hutchison, E. (2018) *El dibujo en el proyecto del paisaje*. Ed. GG.
- Kandinsky, W. (1982). *De lo espiritual en el arte*. Barcelona, Barral.
- Kuppers, H. (1980). *Fundamento de la teoría de los colores*, Barcelona, Gustavo Gili.
- Ruhrberg, Scheckenburger, Fricke, Honnef (2005). *Arte del siglo XX. Pintura, escultura, nuevos medios, fotografía*. Editorial TASCHEN.
- Thorspechen, T. (2015) *Urban sketching: Guía completa de técnicas de dibujo urbano*.Ed.GG